

بررسی اعتبار حقوقی امضا الکترونیکی و ممنوعیت آن در برخی اسناد

(تاریخ دریافت ۱۴۰۱/۰۶/۱۵ تاریخ تصویب ۱۴۰۱/۱۲/۱۲)

میلاذ خلیلی^۱

معصومه زمانیان

چکیده

پردازش فنی اطلاعات یا داده‌ها، زمانی اعتبار حقوقی امضا را خواهد داشت که مقنن چنین اعتبار و اجازه‌ای به آن داده باشد. اگرچه نام امضای الکترونیکی تداعی گر جنبه‌های اجرایی، فنی و تامین امنیت است، اما سازوکارهای حقوقی بر تمامی آنها مقدم است؛ لذا مطابق قانون تجارت الکترونیکی ایران مصوب ۱۳۸۲، یکی از ملزومات تحقق این سیاست (تجاری)، گسترش امضای الکترونیکی می‌باشد. از این رو سازماندهی حقوقی قوی به پشتوانه اعتبارات حقوقی امضا ایجاد شده است که بیشترین وظایف را بر عهده دارندگان آن قرار داده است. تا بدانجا که قدرت اثباتی حقوقی به آن داده است و این موجب سنگینی وظایف صاحبان این امضاها می‌باشد و سند الکترونیکی نیز باید از نظر حقوقی قابل اثبات باشد. این نوشتار با تکیه بر نگاهی تحلیلی - توصیفی با بررسی ملاک‌هایی که موجب اعتبار گرفتن امضای الکترونیکی می‌شود به تفکیک آن دسته از اعمال حقوقی که از قاعده اعتبارات حقوقی امضا مستثنی شده اند می‌پردازد و با استدلال موردی بر موارد موجود، سعی در اثبات تصریحی بودن اعتبار حقوقی امضا الکترونیکی دارد.

واژگان کلیدی: امضا، اعتبار اسناد، قانون الکترونیک، استثنائات، اعتبار حقوقی، قرارداد هوشمند، قوانین بین المللی، رمزنگاری دیجیتالی

^۱ نویسنده مسئول

مقدمه

عدم شفافیت در مورد امضای الکترونیکی باعث شده است که برخی از مشاغل به امضای قراردادهای قانونی روی کاغذ ادامه دهند، علیرغم شواهدی که نشان می دهد امضای الکترونیکی اسناد به موقع و مقرون به صرفه تر است. راه های مختلفی وجود دارد که یک فرد می تواند به صورت الکترونیکی امضا کند، و لزوماً نیازی نیست که اینها مانند یک امضای معمولی با جوهر مرطوب به نظر برسند. که شامل یک امضای دست نویس روی کاغذ است که سپس اسکن می شود و برای گیرنده ایمیل یا فاکس ارسال می شود، پیش از ظهور تکنولوژی تنها قراردادها به صورت سنتی اجرایی می گشت اما پس از ظهور تکنولوژی توانایی الکترونیکی کسب کرده که اطلاعاتی را توسط اینترنت رد و بدل کند و همچنین قراردادهایی ایفا شود. برای گسترش امضای الکترونیک که علاوه بر زیر ساخت های فنی و اقتصادی، جنبه های حقوقی آن نیز باید بررسی می شد زیرا صاحبان امضا باید از حقوق و تکالیف خود نسبت به این امضا آشنا باشند. قرارداد الکترونیک نیز جایگاه خود را در زمان حال پیدا کرده است. به راحتی می توان فهمید که چرا قبل از عصر رایانه ها از امضاهای مبتنی بر جوهر استفاده می کردیم.

علیرغم روش های مختلف امضای الکترونیکی، به منظور سازماندهی امضا و اطمینان از رعایت قوانین امضای صحیح، همیشه سازماندهی امضای الکترونیکی را توصیه می شود بعضی ها معتقد بودند که امضای الکترونیک در فضای معاملات جایی ندارد زیرا اصل امضای طرفین را در قرارداد قابل اثبات می دانستند اما در معاملاتی دیگر هم به صورت مدرن از امضای الکترونیک استفاده می شود. اما در این مقاله به بحث قراردادهایی که نمی توان از امضای الکترونیکی در آنها استفاده کرد پرداخته شده است. در اسناد مکتوب که نشان تایید تعهدات قبول شده در آن سند به شمار می آید. با این حال، همانطور که در زیر بحث می کنیم، قانون گه گاه برای نوع خاصی از قرارداد یا بند در قرارداد نیاز به امضا دارد. این وضعیت نیاز به ارزیابی بیشتر دارد تا امضای الکترونیک جایگزین آن شود. امضاهای دیجیتال معمولاً با استفاده از یک کلید عمومی یا یک سیستم رمزنگاری نامتقارن تولید می شوند. یک سیستم رمزنگاری نامتقارن مبتنی بر استفاده از دو کد نرم افزاری یا یک جفت کلید عمومی-خصوصی است. کلید خصوصی توسط مالک آن مخفی نگه داشته می شود و برای رمزگذاری امضای دیجیتال استفاده می شود. کلید عمومی در دسترس افرادی قرار می گیرد که نیاز به رمزگشایی انتقال دارند و اعتبار به امضای الکترونیک می بخشد.

آنچه که به عنوان اعتبار از آن نام برده ایم در واقع نوعی هویت قانونی است با توجه به اینکه امضا

در حیطه کدام کشور اعمال شود. روش امضای الکترونیک می‌تواند دست سارقین و جعل کنندگان را نیز کوتاه کند و مدارک الکترونیک را تضمین نماید. لذا لازم به ذکر است اشخاص موثر در امضای الکترونیک امضاکننده اصلی، دفتر خدمات، دفتر ثبت می‌باشد. در این پژوهش ابتدا به چستی امضای الکترونیک پرداخته سپس به این سوال که آیا نظام حقوقی ایران دارای مقررات روشنی در زمینه امضای الکترونیک می‌باشد پاسخ خواهیم داد و مواردی که مستثناء از امضا الکترونیک می‌شوند را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهیم.

بخش اول: بررسی و شناخت امضای الکترونیک

قرارداد الکترونیکی عقدی است که از طریق الکترون ها و از طریق واسطه های الکترونیک منعقد گردد. یعنی اعلام اراده آشنایی به صورت الکترونیک و در یک فضای غیر ملموس (مجازی) انجام شود. پس می‌توان گفت قرارداد الکترونیک عبارت است از توافق و همکاری دو یا چند اراده به منظوره آثار حقوقی از طریق فضای الکترونیک (شهیدی، ۱۳۹۰، ۴۱).

امضای الکترونیک داده دیجیتالی است که با انضمام یا وابستگی منطقی آن به یک داده پیام که شخصیت انحصاری امضاکننده و قبول وی نسبت به همان داده پیامی است که آن داده دیجیتالی به آن منضم شده یا به آن وابستگی منطقی دارد (زرکلام، ۱۳۸۲، ۳۶).

زمانی که فناوری امضای الکترونیک برای اولین بار معرفی شد تصور این بود که فقط در معاملات بسته و تعهدات بسته می‌توان از آن استفاده کرد اما طبق قانون کشورهایی مثل فرانسه، امریکا، و انگلیس (Comparative article on French and British trade law, 2004, 230)

در تعهدات باز و معاملات باز نیز می‌توانند از امضای الکترونیک استفاده کنند فلذا امضای الکترونیک طبق ماده ۱۰ قانون تجارت در ایران هر نوع علامت منضم شده یا به نحو منطقی متصل شده به «داده پیام» است که برای شناسائی امضاءکننده «داده پیام» مورد استفاده قرار می‌گیرد. باتوجه به اینکه در قانون تجارت ایران ماده ۷ و ماده ۸ هرگاه وجود امضاء را لازم بدانند امضای الکترونیکی مکفی دانسته و هرگاه قانون لازم بدانند که اطلاعات به صورت اصل ارائه یا نگهداری شود، باید به قانون عمل شود تا اطلاعات مورد نظر قابل دسترسی بوده و امکان استفاده در صورت رجوع بعدی فراهم باشد. (بختیاری، ۱۳۹۰، ۱۲۶). گرچه اسناد الکترونیکی اسنادی هستند که به روش رایانه ای تولید، منتقل و نگهداری می‌شوند. آنها ممکن است به شیوه الکترونیکی تاسیس شده باشند و یا از شکل اصلی خود به فرم الکترونیکی درآمده باشند. تحولات سریع و گسترده در تمام ابعاد باعث گردیده که ارتباطات سریع تر صورت پذیرد. تجارت نیز از این قاعده مستثنی نیست و در سطحی گسترده تر و با سرعتی بسیار متحول شده است (صفرنژاد، ۱۳۹۲، ۷۹). در حال

حاضر عمده ترین مشکلات و چالش‌های فراوری توسعه تجارت الکترونیکی در کشور به شرح زیر است:

۱. آماده نبودن شرایط فرهنگی ۲. سستی بودن نظام بازرگانی و تجارتي برای توسعه تجارت الکترونیکی به یک سند الکترونیکی نیاز است که آن سند ارزش اثباتی دارد. نوشته و سند در فضای مجازی همان داده پیام است و داده پیام هم بدون امضای دیجیتالی ارزشی ندارد و اینجاست که قابلیت امضای الکترونیکی را ایجاد می‌کند. ماده ۲ قانون تجارت الکترونیکی بند د به این موضوع اشاره دارد؛ ارجاع در داده پیام یعنی به منابعی خارج از داده پیام عطف شود که در صورت مطابقت با ماده ۱۸ این قانون جزیی از داده پیام محسوب می‌شود (زمانیان، خلیلی، ۱۳۹۶، ۳). یکی از مهم ترین مباحث حقوقی تجارت الکترونیکی انعقاد قراردادهای الزام آور است. فناوری اطلاعات این امکان را فراهم آورده است که بسیاری از مبادلات تجاری، دادوستدها و ارائه خدمات از طریق اینترنت انجام شوند. گسترش این نوع از روابط معاملاتی و تجاری بین افراد با طرح برخی مسائل حقوقی در زمینه قواعد حاکم بر روابط قراردادی افراد همراه بوده است. نتایج نشان می‌دهد ارسال سند تجاری از طریق وسایل الکترونیکی و قبض آن از سوی منتقل الیه با تحقق مفهوم کنترل سند توسط گیرنده ممکن می‌گردد. همچنین در جهت حفظ امنیت سند تجاری الکترونیکی و دور نگه داشتن آن از خطر تغییر در جریان انتقال آن، استفاده از روش‌های رمزگذاری سند توصیه می‌گردد. پرداخت به شیوه الکترونیکی، قسمتی عمده از پرداخت‌های روزمره در رابطه با بانک‌ها، مشتری و اشخاص حقیقی و حقوقی با همدیگر را تشکیل می‌دهد. با گسترش فناوری‌های نوین ارتباطی، مسائل حقوقی فراوانی مطرح شده است. در گستره قراردادها این تأثیر قابل توجه بوده و موجب آن شده است که نحوه اعمال برخی از مباحث حقوق قراردادها در گستره فضای مجازی مورد بررسی واقع شود. حقوق نمایندگی، یکی از این مباحث است قواعد آن را در گستره قراردادهای الکترونیکی مطرح می‌کند و به تحلیل نقش حقوقی هوش مصنوعی، که از آن به نماینده الکترونیکی یاد می‌شود. در این راستا، دیدگاه حقوق قراردادهای ایران، قانون تجارت الکترونیکی ایران مصوب ۱۳۸۲ و نظریه‌های مختلف برای تحلیل جایگاه حقوقی با نگاهی تطبیقی مورد بررسی و نقد قرار می‌گیرد و نظر نگارنده در پایان ارائه می‌شود (قربانوند، ۱۳۸۹، ۲۹) طبق ماده ۲ قانون تجارت هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیکی، یا فناوری‌های جدید اطلاعات تولید، ارسال، دریافت، ذخیره یا پردازش می‌شود و یک سیستم اطلاعاتی مطمئن محسوب می‌شود و افراد می‌توانند تحت کنترل خود با

قانون الکترونیک و سیستمی کار کرده و از سواستفاده دیگران جلوگیری کند لذا قابلیت دسترسی صحیح و معقول به اطلاعات خویش بدون نفوذ فردی دیگر را داشته باشند (حسینی، ۱۳۹۶، ۱۴۵).

بند اول: شناسایی امضای الکترونیک

با توسعه فناوری های محاسبات توزیع شده، فناوری ها و سیستم های عامل مورد توجه بسیاری قرار گرفته است. به طور معمول، یک سیستم عامل شامل نمایندگان رایانه ای است. نمایندگان یک نوع نرم افزار رایانه ای هستند که به نمایندگی از یک سازمان یا شخص به صورت مستقل عمل می کنند. (United States, 1997) در همین حال، سیستم عامل ها می توانند عامل ایجاد، اجرا، انتقال و پردازش باشند. مانند نماینده، یک سیستم (نماینده) با مرجعی مرتبط است که سازمان یا شخصی را که سیستم عامل برای آن عمل می کند، شناسایی کند. علاوه بر این، سیستم های عامل در رایانه های متصل به شبکه کار می کنند و می توانند اطلاعات را از طریق زیرساخت ارتباطی با یکدیگر تبادل کنند. در حالی که عوامل استاتیک ممکن است در پلت فرم میزبانی یا یک سیستم بی حرکت اقامت داشته باشند، عوامل سیستم عامل ها نیز می توانند به راحتی خود را از یک پلت فرم در شبکه به شبکه دیگر منتقل کنند. آنها همچنین می توانند به طور خودکار اجرای سیستم عامل را متوقف کرده و به سیستم دیگر مهاجرت کنند تا محاسبات خود را دوباره راه اندازی کنند. توانایی آنها در سفر، که می تواند یک عامل الکترونیک را قادر سازد تا به یک سیستم عامل مقصد که دارای نهادی است که نماینده مایل به تعامل است، مهاجرت کند. علاوه بر این، نماینده سیستم عامل ممکن است از خدمات پلت فرم عامل مقصد استفاده کند تا به کسب و کار از طریق تجارت الکترونیک نیز دست یابد. از این رو ظهور شیوه های کسب و کار الکترونیکی تقاضا برای انعطاف پذیری در محیط های محاسباتی توزیع شده و قابلیت همکاری را افزایش داده است تا امکان تبادل اطلاعات در زمان واقعی در مرزهای سازمانی، برنامه های کاربردی و پلتفرم های فناوری اطلاعات فراهم شود. در مقایسه با مدل های رایانش سنتی (به عنوان مثال، سرویس گیرنده یا سرور) فناوری الکترونیک دارای چندین مزیت مهم در برنامه های تجارت الکترونیک است اول، نمایندگان سیستم عامل های پیشرفته مستقل برای دستیابی به یک هدف مشخص بدون نظارت مستمر توسط صاحب نماینده تلاش می کنند. دوم، هنگامی که میزبان خاموش می شود، به همه عوامل سیستم که روی آن دستگاه کار می کنند اخطار داده می شود و زمان اعزام به آنها داده می شود. سپس آنها عملیات خود را روی میزبان دیگری در شبکه ادامه می دهند. سوم، کاربران ممکن است نمایندگان را از طریق اتصال به شبکه موقت به میزبان هدف ارسال کنند. پس از اعزام نماینده، اتصال موقت شبکه را می توان تا زمان بعدی قطع کرد. در

تجارت الکترونیک، یک عامل هوشمند که برای خرید خدمات یا کالاها از طرف صاحب خود در اینترنت به جستجو پرداخته است، معمولاً مزایای زیادی دارد. این امر می تواند به طور خاص به مشاغل اجازه دهد به سرعت به فرصت های بازار پاسخ دهند و مزیت رقابتی مورد نیاز در دنیای تجارت امروز را در اختیار آنها قرار دهد. علاوه بر این، تعدادی از فناوری های مبتنی بر عامل هوشمند توسعه داده شده و به اجرا در می آیند. و سپس نمایندگان سیستم هوشمند در حراج های آنلاین شرکت می کنند. این خدمات مالکیت معنوی سیلیکون و بستر تجاری یک پروتکل مذاکره ترکیبی چند منظوره توسط وانگ و همکاران ارائه شده است که به رونق تجارت الکترونیک کمک به سزایی می کند (ابهری، ۱۳۹۶، ۷۱).

بند دوم: انواع امضا الکترونیک

از لحاظ اهمیت قانونی، موضوع و قابلیت استناد اسناد به امضای الکترونیک امضاها به دو دسته تقسیم می شوند: الف) امضای الکترونیک ساده ب) امضای الکترونیک پیشرفته.

الف) امضای الکترونیک ساده: در امضای الکترونیک ساده هر شخص می تواند بدون استفاده از شخص ثالثی با استفاده از سیستم، امضای الکترونیک خود را به ثبت رساند لذا امضای الکترونیک ساده در فرآیند خود کلید های عمومی ندارد پس اشکالی که در امضای ساده وارد شده است طبق ماده ۱۲۸۷ قانون مدنی قطعاً نمی توان به امضای ساده الکترونیک اعتماد نمود و اسناد با این امضا را قابل اعتماد دانست.

ب) امضای الکترونیک پیشرفته: طبق ماده ۲ قانون آنستیرال یک امضای الکترونیک پیشرفته دارای ویژگی های زیر است: ۱. نسبت به امضا کننده منحصر به فرد باشد. ۲. هویت امضا کننده را فاش سازد. ۳. تحت کنترل و در انحصار امضا کننده تولید شده و قابلیت نگهداری را داشته باشد. ۴. به نحوی به سند ضمیمه شده باشد که هر گونه تغییر در داده های سند فاش شود (نور شرق، ۱۳۹۳، ۷۱ و ۱۰۰).

فلذا شرایط امضای الکترونیک پیشرفته بدین شرح است:

الف) انحصاری بودن امضا نسبت به امضا کننده: انحصار در لغت به معنای محدود بودن است مقصود از این بند (انحصاری بودن) اعمال امضا نسبت به امضا کننده می باشد یعنی شخصی جز امضا کننده ای که امضا در انحصار اوست حق استفاده از امضا را ندارد البته این شرط مانع از این نیست که شخصی کلید امضای خود را در اختیار وکیل یا نماینده قانونی خود گذارده و وی به نمایندگی از او امضا نماید پس فرد باید نسبت به امضای خود تصرف داشته باشد و در کل نمی-توان گفت این امر خصوصیتی دارد که در فضای الکترونیک نتوان از آن استفاده کرد (نور شرق،

همان).

ب) انحصاری بودن تولید و کلید امضا: مسئولیت های نهفته در این بند قسمتی به مرجع تولید کلید و قسمتی به مالک آن امضا بر می گردد. به این معنا که تولید کننده کلید امضا تحت هیچ شرایطی نباید کلید مشابهی با آن تولید نماید. از سوی دیگر وسیله تولید امضا باید به گونه ای باشد که قابلیت و استفاده مکرر داشته باشد. امروزه نیز این وسیله به صورت یک کلید خصوصی در اختیار اشخاص قرار می گیرد زیرا مسئولیت ناشی از عدم کنترل کلید فقط برعهده مالک است و در صورت شکسته شدن رمز کلید دیگر کنترل منحصر به فرد معنایی ندارد. بنابر این کنترل منحصر به فرد یا نگهداری کلید بر روی یک دستگاه مطمئن می باشد (رضایی، ۱۳۹۶، ۸۲).

ج) امکان تشخیص تغییر در داده ها: امروزه نوعی روش رمزگذاری نامتقارن^۱ در امضای الکترونیک رواج دارد که به اسناد ضریب امنیتی بالاتر می دهد. به نحوی که هر لحظه که در داده تغییری اعمال شود بلافاصله مشخص می گردد. یعنی روشی که طی آن فقط طرف مقصود امضا کننده بتواند مطلب را دریافت کرده و مقصود امضا کننده را استنباط نماید. و به واسطه این انحصار امضا کننده از هویت واقعی ارسال کننده اطمینان یابد (نوروزی اصفهانی، ۱۳۹۰، ۱۴۱).

بند سوم: اعتبار حقوقی امضا الکترونیک در اروپا و ایران

در حقوق ایران با توجه به نظریه های و تفاسیر اکثر حقوقدانان قرارداد الکترونیک با سیستم مدرن در هر زمینه ای به جز استثنائات در قرارداد مقبول می باشد. با توجه به قرارداد های الکترونیکی که محقق شده است عقود به صورت الکترونیک نیز مقبول بوده و توافق ابطال نمی گردد. اما قانون تجارت پیشین فرانسه معنای روشنی از سند رسمی در ماده ۱۳۱۷ ارائه کرده است. این تعریف در اصطلاح قانون تجارت ۲۰۱۶ در ماده ۱۳۹۶ ق.ت.ف مورد پذیرش قرار گرفته است در این ماده مفهوم سند رسمی را اینگونه بیان می کند. سند رسمی سندی است که توسط مامورین رسمی که حق تنظیم آن را دارند در مکانی که سند در آن تنظیم شود با رعایت قوانین تشریفات باید صورت گیرد (ابهری، ۱۳۹۶، ۸۹) و همچنین در کشور های اروپایی اولین ایالتی که در سیستم قانونگذاری خود اقدام به قانونی نمودن امضا الکترونیک نمود ایالت یوتا بود اما با گسترش مبادلات الکترونیکی و نیاز جامعه به مبادلات آنلاین در ۱۴ ژوئن سال ۲۰۰۰ قانون امضای الکترونیک در تجارت ملی و فراملی این موضوع مورد تحلیل قرار گرفت. این قانون با داشتن برخی مقررات در خصوص ثبت الکترونیکی در سال ۲۰۰۱ به اجرا درآمد. همچنین برای

^۱ asymmetric cryptography

^۲ Utah Digital Signature Act ۱۹۹۸, UTAH CODE ANN. §§ ۴۶-۳-۱۰۱-۶۰۲,

جلوگیری از مشکلات امضای الکترونیک قراردادهایی می توانستند امضای الکترونیک داشته باشند که فرد در آن قرارداد کامل رضایت خود را اعلام نماید (صادقی، ۱۳۹۹، ۱۲۲)

امضای سنتی از اعتبار حقوقی برخوردار است و مورد اعتماد نیز می باشد. با رونق سیستم های الکترونیک امضای سنتی تبدیل به امضای الکترونیک گردید. انعقاد قرارداد در فضای الکترونیک مثل فضای حقوقی تفاوت عمده ای ندارد و طبق ماده ۱۹۰ قانون قراردادهای شرط صحت معامله مطرح است که اگر صحت معامله صحیح باشد قرارداد نیز صحیح است. به همین منظور امضای الکترونیک دارای ویژگی های ذیل است:

اطلاعات منحصر بفرد را در اختیار فرد قرار می دهد، به طور خودکار و توسط سیستم تولید می شود، از دخالت افراد دیگر در امان است، به راحتی توسط سیستم قابل تایید است، از جعل و انکار احتمالی جلوگیری می کند.

اتحادیه اروپا نیز طبق ماده ۲ قانون الکترونیک و دستور العمل تجارت الکترونیک مبنای قانونی امضای الکترونیک را نیز تایید می کند.

در تجارت الکترونیک طبق دستور العمل ماده ۱۹ دولت های عضو در تجارت بین الملل باید تضمین نمایند انعقاد قرارداد در نظام حقوقی داخلی و خارجی با امضای الکترونیک مجاز می باشد. دولت های عضو تضمین می کنند که استفاده از قراردادهای الکترونیک مانعی در تجارت بین الملل ایجاد نمی کند.

به این منظور امضای الکترونیک در تجارت اروپا قابل قبول بوده اما در استثنائاتی نیز مجاز به امضای دیجیتالی نیستند.

ماده ۶ قانون نمونه ۲۰۰۱ در امضای الکترونیک پس از عبارات مشابه در بند ۱ اضافه می کند امضای الکترونیک در صورتی برای برآورده کردن شرایط قابل اعتماد خواهد بود که: ۱. داده های تولید امضا در متنی که استفاده می شود به صاحب امضا مربوط باشد ۲. داده های تولید امضا در اختیار صاحب آن باشد ۳. هرگونه تغییری در امضا الکترونیک پس از امضا قابل تشخیص باشد ۴. هرگاه مقصود قانونگذار در امضا آن بوده که تامینی برای عدم تغییر در اطلاعات مرتبط با امضا به وجود آید، هرگونه تغییری در اطلاعات مزبور پس از امضا قابل تشخیص باشد.

و زمانی می توان این سند را معتبر نامید که قابل اثبات باشد (جشفقانی، ۱۳۹۸، ۳۳ و ۳۶).

۲. قراردادهای مستثنی شده از اعتبار حقوقی امضای الکترونیک

در قانون قراردادهایی هستند که می توان از امضای الکترونیک در آنها استفاده نمود و از نظر

حقوقی، قانونی و فقهی مشکلی برای آن قرارداد ها رخ نخواهد داد. اما در این مقاله قصد داریم مواردی و قراردادهایی که نمی‌توانند از امضای الکترونیک برخوردار باشند را بررسی کنیم. مواردی که در آنها نمی‌توان از امضای الکترونیک استفاده کرد به شرح ذیل می‌باشد که به تک تک آنها می‌پردازیم: ۱. وصیت نامه ها ۲. امانت های عهدی ۳. اسناد مربوط به فرزند خواندگی ۴. طلاق ۵. اعلامیه ها و اسناد دادگاه ۶. دادخواست های دادگاه ۷. سلب مالکیت.

الف) وصیت نامه ها

یکی از اسنادی که به ما کمک می‌کند تا نسبت به اموال بعد از مرگ خود تصمیم بگیریم و یا اینکه فردی را مامور به انجام اموری از قبیل اختصاص بخشی از اموال در راه مصارف عام المنفعه نماییم وصیت نامه است.

از جهت شکل تنظیم باید گفت وصیت نامه به صورت رسمی، از آمار پرونده های قضایی می‌کاهد زیرا در صد بالایی از پرونده های موجود در محاکم، مربوط به دعواهایی از قبیل ارث یا عدم پذیرش وصیت نامه عادی متوفی یا وصیت نامه ناقص است. در حقیقت، در وصیت نامه رسمی، نیازی به گذراندن مراحل دست و پاگیر و طولانی قضایی و اداری وجود ندارد. و طبق ماده ۴ قانون ارث وصیت های زیر از امضای الکترونیک معاف هستند. الف) ماده ۳ قانون ارث وصیت نامه خود نوشت: این وصیت به دست خود فرد نوشته می‌شود و در صورتی طبق قانون معتبر است که تمام آن به خط موصی نوشته شده و دارای تاریخ، روز، ماه، سال، به خط موصی و امضای او رسیده باشد. پس در وصیت خود نوشت از امضای الکترونیک طبق گفته قانون ارث نمی‌توان استفاده کرد (آهني، ۱۳۹۱، ۳۷) دلیل دیگری که در وصیت نامه نمی‌توان از امضای الکترونیک استفاده کرد این است که ارزش اثباتی خود را در مبحث حقوق از دست می‌دهد (حسني، ۱۳۹۶، ۲۵)

ب) ماده ۴ قانون ارث وصیت نامه سری: وصیت نامه سری ممکن است به خط موصی یا به خط دیگری باشد ولی در هر صورت باید به امضاء موصی برسد و به ترتیبی که برای امانت اسناد در قانون ثبت اسناد مقرر گردیده در اداره ثبت (اقامتگاه موصی یا محل دیگری که در آیین نامه وزارت دادگستری معین می‌گردد) به امانت گذارده شود. پس در نتیجه وصیت نامه سری نیز نیاز به امضای شخص و حضور وی دارد. همچنین برای اثبات بیشتر به این موضوع به قوانین کشور های دیگر نیز می‌پردازیم. علاوه بر قوانین ایران و فقه اسلامی در حقوق سایر کشورها نیز به وصیت اهمیت و توجه بسیاری شده است. کشوری نظیر فرانسه که از لحاظ سیستم حقوقی با کشور ما متفاوت است، وصیت را بسیار عمیق و موشکافانه بررسی کرده است توجه و حساسیت در این موضوع از چند جهت قابل استدلال است، وصیت از جمله اعمال حقوقی است که مبتنی بر تسامح

است و نه تغبان، لذا اقتضا دارد همانند عقود تسامحی دیگر نظیر هبه، صلح بلاعوض به آزادی اراده موصی توجه و اهمیت قائل شود. مضافاً به اینکه تنظیم وصیت نامه ها در زمان کهنولت افراد صورت می گیرد و از آنجا که افراد در سنین بالا از نظر روانشناسی از حالت ویژه ای برخوردار هستند که در برابر مسائل کمتر منطقی برخورد می کنند، لازم است با بررسی دقیق و تفسیر صحیح از قوانین موضوعه و قواعد حقوقی حاکم بر این مسأله و به تبع آن برداشت های دقیق و عادلانه در جهت حمایت از آنان برخیزیم. در حقوق فرانسه قانون وصایا ماده ۸۳۵ نیز به این موضوع که وصیت فرد باید در حضور سردفتر امضا شود اشاره شده است. در قانون فرانسه یکی از مزایای تنظیم وصیت نامه نسبت به اهدای اموال در طول حیات این است که هیچ تغییری در حقوق و مالکیت اموال تا قبل از مرگ شما اتفاق نمی افتد. علاوه بر این، هدیه ها تنها مرتبط با دارایی های فعلی شما و یا حداقل بخشی از اموال فعلی شما هستند، در حالی که انتقال تمام دارایی های شما با یک وصیت نامه امکان پذیر است. علاوه بر این، هدایا به طور کلی قابل فسخ نیستند، در حالی که تغییر در وصیت نامه در هر زمان (در صورت حیات موصی و رویت فرد) امکان پذیر است (حسینی، همان).

(ب) امانت های عهدی

واژه امانت گاه به معنای صفتی از صفات نفسانی انسان و در مقابل صفت خیانت است به فرد متصف به این صفت، امین گفته می شود و گاه به مالی اطلاق می گردد که نزد فردی به امانت گذاشته شده موضوع بحث در این جا، امانت به مفهوم دوم است که از آن به مناسبت در باب ودیعه و دیگر باب ها استفاده می شود. معمولاً تصور ما این است که امانت داری یعنی اینکه اگر کتابی را از کسی گرفتیم به او برگردانیم بدون اینکه به کتاب، آسیبی برسد؛ اما این پایین ترین درجه امانت داری است. امانت داری، دارای درجات و جنبه های وسیع تری نیز هست. امانت دار کسی است که مورد اعتماد باشد و امانت سپار به او بدگمان نباشد و او را از نظر دوستی و تقوا فردی کامل بداند. کسی به زودی مورد اعتماد قرار نمی گیرد. روزها بایستی بگذرد، آزمایش ها بشود تا اعتمادی در دل پیدا گردد. کسانی که زود به کسی اعتماد پیدا می کنند از خرد دورند و احساسات بر آن ها حکومت می کند. عاقل به آسانی عزیز خود را به دست کسی نمی دهد، مگر پس از آن که وی را مورد مطالعه قرار دهد؛ گفتارش را بشنود؛ رفتارش را بنگرد؛ از دگران درباره او تحقیق کند؛ پس از آن که همه این ها درست بود، اعتمادی در قلب فرد پیدا خواهد شد (تقدیر، ۱۳۹۱، ۸۸).

فردی که امانتی دریافت می کند کاملاً نسبت به امانت وظیفه و مسولیت دارد مگر اینکه آن امانت

به صورت رخ دادن حادثه قهری مثل سیل و زلزله از بین برو و فردی که امانت را تحویل می‌گیرد نسبت به ارزش امانت باید در دفتر ثبت به صورت کتبی تعهد دهد و امضا کند که در امانت خیانت نمی‌کند و پس از تحویل امانت باید رسید گرفته تا در مباحث قانونی نیز به مشکل برخورد در غیر این صورت و عدم امضا فرد امانت و شی امانت گذاشته شده نیز قابل استرداد نیست اما با توجه به اینکه حقوق کشور های دیگر را بررسی می‌کنیم در حقوق فرانسه قانون خیانت در امانت ماده ۱۲۳۵ قانون اقتباس فرانسه نیز بیان شده است که اگر برای امانت قرار است مبلغی رد و بدل شود دارای استرداد می‌باشد و طبق ماده ۱۳۲۵ قانون امانات فرانسه اعتبار سند امانت در صورت اختیار طرفین به صورت مکتوب و دارای امضا می‌تواند باشد اما صورت دوم در حقوق فرانسه می‌گوید به صورت امضای الکترونیک نیز امانت اعتبار دارد (الشریف، ۱۳۹۳، ۱۵۴). و به دلیل اینکه در حقوق ایران این قرارداد بین دو نفر نوشته می‌شود و در عرف باید قابل رویت باشد و از امضای ساده طرفین در آن استفاده شود و همچنین عدم ثبت امضای الکترونیک در سامانه حقوقی به این خاطر از امضای الکترونیک در این مورد استفاده نمی‌شود (میرزائزاد، ۱۳۹۹، ۱۲۵).

بخش دوم: تحلیل حقوقی اسناد مربوط به فرزندخواندگی

فرزندخواندگی و پذیرش دختران و پسران بیسرپرست، به میزانی که امری پسندیده می‌باشد، به همان اندازه، با چالشها و سوالهای مهم و اساسی روبه‌رو می‌باشد که عدم اهتمام به آنها می‌تواند فرآیند رشد و تربیت کودک را مختل کند و محیط گرم خانواده را به کارزار بحث و جدل های فراوان مبدل نماید. یکی از مهمترین چالشهای فقهی و حقوقی در مورد فرزندخواندگی، تعیین ماهیت آن می‌باشد؛ ثمره‌ی بحث از ماهیت فرزندخواندگی در احکام و مقرراتی می‌باشد که در صدد اعمال و اجرای آن هستیم؛ با این توضیح که اگر فرزندخواندگی را یک تعهد اخلاقی بدانیم، احکام و مقررات خاص خود را خواهد داشت و بسیاری از ضمانت اجرایهای حقوقی را نمی‌توان اعمال کرد و از جهت دیگر اگر تلقی عقد بودن از ماهیت نهاد فرزندخواندگی داشته باشیم، بسیاری از قوانین و مقررات حقوقی را می‌توان اعمال و اجرا نمود. نوآوری این پژوهش بدین جهت خواهد بود که در صدد بوده است که ماهیت نهاد فرزندخواندگی را با توجه به پیشینه تاریخی آن تبیین کند، لذا در ابتدا پیشینه‌های تفصیلی از این نهاد بیان می‌کند، در ادامه قرآن و سنت و همچنین نظریات حقوق موضوعه در مورد فرزندخواندگی را مورد واکاوی قرار می‌دهد؛ لذا آثار و تبعات یک عقد حقوقی بر آن عقد نهاد، ماهیتی جز ماهیت جاری خواهد بود که کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ تأکید بر آن دارد (منصوری، ۱۳۹۷، ۵۹).

دولت‌ها باید در راستای منافع عالیه کودکان اقدام کنند. بر اساس این کنوانسیون هر کودک

حقوق اساسی ویژه های شامل حق زندگی، حق نام و هویت، حق روابط خانوادگی و حق ارتباط با پدر و مادر حتی در صورت جدایی از آنها را دارد. امروزه علیرغم عضویت اکثر کشورها در کنوانسیون حقوق کودک، در مورد ماهیت فرزند خواندگی بین المللی، منافع عالیۀ فرزند خوانده و صلاحیت متقاضی فرزند خواندگی تشابهات و تفاوت هایی در بین کشورها وجود دارد. در تحقیق اخیر با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی با مرور مختصری بر موضوع فرزند خواندگی بین المللی در قوانین جمهوری اسلامی ایران، فرانسه و آلمان به این نتیجه می رسیم که علیرغم تفاوت در عنوان "فرزند خواندگی" و تحت تاثیر اسناد بین المللی، این کشورها تا حد زیادی بویژه در مورد فرزند خواندگی ساده یا ناقص، قواعد یکسانی را اتخاذ کرده اند، لیکن در مورد فرزند خواندگی بین المللی علیرغم پیش بینی قواعد معین در حقوق فرانسه و آلمان (Le decret, ۱۰۲, ۲۰۰۵) این نهاد در حقوق ایران هنوز با سکوت قانونگذار روبروست. به نظر می رسد امکان پذیرش این نهاد در قوانین ایران با رعایت موازین اسلامی با درج راهکارهایی برای پذیرش پدرخوانده یا مادر خوانده مسلمان واجد شرائط برای کودکان بی سرپرست مسلمان و پدر خوانده یا مادر خوانده اهل کتاب واجد شرائط برای کودکان بی سرپرست اهل کتاب در چارچوب مقررات موجود و مصالح عالیۀ کودک وجود دارد نظام حقوقی انگلستان از حیث استفاده از ابزارها و تمهیدات نوین جهت حمایت از کودکان بی سرپرست یا بد سرپرست یکی از نظام های مرقی و با سابقه در اتحادیه اروپا محسوب می شود. در پژوهش حاضر مشاهده خواهد شد که فرآیند فرزندخواندگی در نظام حقوقی انگلستان (Acipek, 2007, 96)، یک فرآیند دو مرحله ای می باشد. مرحله اول جداسازی کودک به صورت محدود و موقت از والدین و خانواده طبیعی و مرحله دوم صدور دستور (نهایی) فرزندخواندگی می باشد. قانون گذار انگلستان به واسطه وجود متغیرهای فراوان از جمله حساسیت های اجتماعی و روانشناسی صرفاً به تعیین قواعد و اصول کلی پرداخته است و در مقابل محاکم انگلستان از طریق رویه قضایی، وظیفه وضع مقررات و قواعد جزئی و مشخص را بر عهده گرفته اند. در همین راستا محاکم انگلستان با در نظر گرفتن اصل اولویت رفاه کودک نسبت به سایر مسائل، قاعده قطعی و زوال ناپذیر بودن دستور نهایی فرزندخواندگی را ایجاد نمودند که بنا به دلایلی مورد انتقاد قرار گرفته است. در نتیجه به دلیل اینکه فرزندخواندگی یک عقد محسوب می شود هم در حقوق ایران و هم در حقوق سایر کشورها نیاز به امضای حضوری طرفین دارد و در بحث فرزندخواندگی نمی توان از امضای الکترونیک استفاده کرد. به دلیل آنکه این نوع از قرارداد باید با تشریفات توسط مامورین در مکان خاصی

انجام شود و در این قرارداد از امضای الکترونیک استفاده نشده است (منصوری، همان).

بخش سوم: طلاق

طلاق در لغت به معنی رها کردن و آزاد کردن و در اصطلاح به معنای گسستن قید ازدواج با لفظی خاص است. در حقوق طلاق عبارت است از انحلال ازدواج دائم با شرایط و تشریفات خاص از جانب مرد یا نماینده قانونی او، از این رو تنها مخصوص ازدواج دائم است و انحلال ازدواج موقت از طریق بخشش باقیمانده مدت ازدواج از سوی مرد و یا پایان مدت تعیین شده ازدواج صورت می‌گیرد. استفاده از امضای الکترونیکی در قبول ایجاب برای ازدواج یا طلاق یا هر آنچه مربوط به حقوق خانواده می‌گردد (صادقی، همان)

به موجب تبصره ۲۱ قانون مدنی به دلیل این که طلاق در قانون مثل ازدواج ثبت می‌گردد و انفساخ عقد محسوب می‌شود نمی‌توان از امضای الکترونیک در آن استفاده کرد (صادقی، همان) فلذا می‌بایست طلاق هم طبق اسناد رسمی از امضای طرفین در دفترخانه استفاده شود و در قانون ایران لازم الاجرا می‌باشد. اما در حقوق فرانسه شرایط طلاق طبق قانون مذکور که بیان کردیم در فرانسه عبارتست از:

شرایط سنی برای تقاضای طلاق؛ شوهر بیش از ۲۵ سال و زن بیش از ۲۱ سال و کمتر از ۴۵ سال باشند و همچنین مدت ۲ سال از شروع ازدواج شان گذشته باشد و در حقوق فرانسه نیز از امضای الکترونیک هنگام طلاق سخنی بیان نشده است (صادقی ۱۳۹۳، ۷۱).

بخش چهارم: اعلامیه ها و اسناد دادگاه

دادن گواهی امضا یا اثر انگشت توسط دادگاهها، دادرها و دفاتر اسناد رسمی به مراجعان دیوان عدالت اداری بخشنامه به کلیه دادگاهها و دادرهای سراسر کشور پیرو اعلام دیوان عدالت اداری، دایر بر گواهی امضا یا اثر انگشت شاکیان و مراجعان به دیوان عدالت اداری از طرف مراجع رسمی از قبیل دادگاهها، دادرها، دفاتر و محاضر اسناد رسمی، طبق قانون تایید شده است طبق قوانین دادگاهی و دعاوی سند عبارت است از نوشته‌ای که هم شخص مدعی و هم طرف مقابل او یعنی خواننده دعوی قادر به استفاده از آن در محاکمه هستند. خواهان برای اثبات ادعایش و خواننده در مقام پاسخ به ادعای خواهان، اسنادی را ارائه می‌دهند که بر دو نوع اند: عادی و رسمی. اسنادی که توسط مأمورین رسمی و در حدود صلاحیت آنان و مطابق با قانون تنظیم شوند، رسمی اند؛ مانند اسنادی که توسط مأمورین اداره ثبت اسناد و املاک تنظیم می‌شوند یا توسط دفاتر اسناد رسمی و یا اداره ثبت احوال است و سند عادی اسنادی که اعتبار دارند و بین طرفین منعقد می‌گردند پس می‌توان گفت در سند دادگاهی نمی‌توان امضای الکترونیک قرارداد اما در حقوق سایر

کشور ها نیز این موضوع بیان شده است که تمامی اسناد دادگاهی نیاز به امضای حضوری طرفین دارد و نمی توان از امضای الکترونیک در آنها استفاده کرد (دیانی، ۱۳۹۶، ۴۱).

بخش پنجم: دادخواست های دادگاه

همان طور که می دانید شروع به رسیدگی در دادگاه های دادگستری محتاج به تقسیم دادخواست می باشد و آن نوشته ای است به زبان فارسی بر روی برگه های چاپی مخصوص که شامل مشخصات متداعیین و دادخواهی و دلایل مدعی است نوشته می شوند. این برگ چاپی مخصوص از طرف قوه قضائیه تهیه شده و به منظور دادخواهی افراد و طرح دعاوی مدنی در اختیار مردم قرار داده شده است. لذا دادخواست به عنوان یکی از اوراق قضایی سندی است که به موجب آن از دادگاه درخواست رسیدگی و دادخواهی می شود و به وسیله دادخواست است که خواهان طرف خود را (خوانده) به دادرسی می خواند. یعنی او را به دادگاه دعوت می کند تا باحضور طرفین طرافع حق به عمل آید و در حقوق ایران به دلیل اینکه شخصی که اعلام شکواییه می کند کاملاً باید مشهود باشد و دادخواستش مکتوب پس در مورد دادخواست شکواییه نیز باید از امضای فرد استفاده شود و در این مورد نمی توان از امضای الکترونیک استفاده کرد و لذا در قوانین کشور های دیگر هم از امضای الکترونیک در این موضوع سخنی بیان نشده است (قلندری، ۱۳۹۴، ۷۸). اما در قانون دادگاه های انگلیس دادگاه ها تشخیص داده اند که فرم های الکترونیکی زیر در مورد تعهدات قانونی برای ارائه امضا در مواردی که اساسنامه در مورد اینکه آیا امضای الکترونیکی ساکت است یا خیر معادل امضای معتبر است: ۱. نامی که در پایین ایمیل تایپ شده است. ۲. کلیک کردن بر روی جعبه تیک «می پذیرم» در یک وب سایت. ۳. سرصفحه پیام سوئیفت (david,2020,3).

بخش ششم: سلب مالکیت از املاک

با توجه به اهمیت آزادی و مالکیت اشخاص در این امر طی قرون گذشته تحولات اساسی در نظریات ایجاد شده است چنانکه قبل از انقلاب صنعتی، طبقه ی کارگر که وسیله ای جهت ازدیاد ثروت و توسعه برای دولتها و سرمایه داران بودند، مالکیت را برای آنها آزاد قرار داده اند و مالکیت در حقوق زمانی رخ می دهد که توافق بین طرفین و ایجاب و قبول اتفاق بیافتد لذا در سال ۱۳۸۲ قانونگذار جمهوری اسلامی ایران به موجب قانون تجارت الکترونیکی (مواد ۲ و ۶ و ۷) قالب و شکل الکترونیکی سند و امضاء را پس از گذشت مدت ها از وجود خارجی آن به رسمیت شناخت و وجود داده پیام را در مواردی که وجود یک نوشته و امضاء لازم باشد در حکم نوشته و امضاء اعلام کرد (گواهی، ۱۳۹۵، ۴۵).

به همین خاطر در حقوق برای استفاده از امضای الکترونیک محدودیت هایی پیش بینی شده است:

در وهله اول هیچ فردی ملزم به استفاده از امضای الکترونیک نمی‌باشد و کاربرد آن مطابق با میل و اراده متعامل خواهد بود.^۱ اما در حقوق امریکا به دلیل اعتبار بخشیدن به امضای الکترونیکی، شرکت های تجاری با استفاده از عقد قرارداد اینترنتی نسبت به خرید و فروش اقلام مختلف می-پردازند. با استفاده از موارد بیان شده مشاهده می شود به طور کلی در حقوق این کشور استفاده از امضای الکترونیک در موارد حیاتی که عدم آشنایی دقیق با این ابزار می تواند موجب صدمات غیر قابل جبران به مال و جان انسان یا انجام هرگونه عمل مغایر با سلامت انسان باشد ممنوع بوده و قصد قانونگذار بر این بوده تا افراد با تسلط کامل بر امور نسبت به تصمیم گیری های خود اقدام نمایند. چرا که امور بر شمرده شده از اموری می باشند که نه تنها امکان تدلیس در آنها بسیار بیشتر از امور مالی است بلکه التزام نا آگاهانه به این امور ممکن است به تباهی زندگی یک فرد منجر شود (صادقی، همان).

نتیجه گیری

قرارداد های الکترونیکی جز قراردادهای قواعد عمومی شناخته می شود و سازگاری و مطابقت آن با محیط حقوقی و قرارداد ها نیز لازم است گرچه قانون با محتویات خود گاهی از امضای الکترونیک پرهیز کرده است اما حقوق ایران هم می تواند برای رسمیت شناختن امضاء اقدام کند. قراردادهای الکترونیکی هم می تواند جز قرارداد کتبی محسوب شود و امضای آن به صورت الکترونیکی نیز می تواند محور اعتبار قرارداد باشد. با توجه به جنبه بسیار مهم امضا الکترونیک باید مد نظر داشت با توجه به پیشرفت چشم گیر تکنولوژی استفاده از امضای الکترونیک در تمامی قرارداد ها امکان پذیر بوده و می توان آن را حقوقی محکم و اثباتی دانست و امضای الکترونیک می تواند از اهمیت فراوانی در قراردادها برخوردار باشد. پس در نتیجه اعلام اراده طرفین برای انعقاد قرارداد نیز از راه دور و با امضای الکترونیک امکان پذیر است و لازم است که در شرایط کنونی کرونا امضای الکترونیک را به جامعه معرفی کرد تا بتوانیم قرارداد های خویش را با سرعت و اطمینان بیشتری انجام دهیم و لذا نیاز است انسجام بیشتری بین قانون و تکنولوژی رخ دهد و به دلیل اینکه امضای الکترونیک جز مباحث گسترده است و روز به روز به گستردگی آن افزوده می شود پس لازم است مباحث حقوقی آن بیشتر مورد بررسی قرار گیرد تا خلا ها برای قرارداد الکترونیک و امضای الکترونیک در موارد مذکور برداشته شود و توافق دو اراده در قرارداد الکترونیک از طریق ارسال پیام الکترونیکی در قالب ایجاب و قبول صورت گیرد.

^۱ بند دوم از بخش دوم از ماده ۱۰۱ امضای الکترونیک در تجارت ملی و فراملی مصوب ۲۰۰۰

به دلیل اینکه تجارت الکترونیک جز مباحث جدید و گسترده است و امروزه بر گستردگی آن افزوده می شود لازم است مباحث حقوقی آن بررسی و خلا های آن پر شود همچنین با پیشرفت تکنولوژی روش های سو استفاده از امضای الکترونیک نیز بیشتر شده و قانونگذار باید با وضع قوانین متناسب دست افراد سودجو را کوتاه نماید. بررسی قانون و روش های انعقاد قرارداد الکترونیک با توجه به ابعاد حقوقی و مقایسه با کشور های دیگر که در مطالب فوق ذکر شد قرارداد الکترونیک می تواند باعث غنی شدن قانون امضای الکترونیک ایران شود. دلیل عدم استفاده از امضای الکترونیک در وصیت، تعهدات عهدی، اسناد مربوط به فرزندخواندگی، طلاق، اعلامیه ها و اسناد دادگاهی، دادخواست های دادگاهی، سلب مالکیت با توجه به دکترین و کارشناسان حقوقی درجه اول که تاکید بر استفاده امضای الکترونیک دارند اما دلیل اینکه در این موارد مستثناء از امضای الکترونیک هستند و امضای الکترونیک در آنها استفاده نمی شود به موارد زیر مرتبط است:

۱. عدم بستر سازی فرهنگی و نرم افزاری: به دلیل اینکه در کشور بستر های موجود برای استفاده از امضای الکترونیک وجود ندارد و همچنین فرهنگ استفاده از آن در کشور رواج داده نشده و نرم افزار هایی که در خارج از کشور استفاده می شود اصیل در اختیار ما نمی باشد پس در نتیجه نمی توان از این تکنولوژی استفاده کرد.

۲. سوء استفاده و جعل از امضای الکترونیک در کشور: با توجه به نظریه دکترین حقوقی که چنین نظریه ای گفته اند و جعل امضا در فضای مجازی و الکترونیک احتمال زیادی در کشور رخ می دهد پس در این چند مورد نمی توان از امضای الکترونیک استفاده کرد.

۳. عدم موافقت قانونگذار در کشور: به گفته قانونگذار به دلیل اینکه هزینه بستر سازی در امضای الکترونیک بسیار کلان می باشد لذا قانونگذار هنوز تایید و تصویب ننموده است تا با امضا الکترونیک گسترده در کشور موافقت شود.

^۱ در کشور ایران از امضای الکترونیک در این ۷ مورد استفاده نمی شود

منابع و مأخذ

الف) منابع فارسی

۱. ابهری، حمید (۱۳۹۶)، مطالعه تطبیقی اسناد الکترونیک،، مطالعات حقوقی، ش ۹
۲. احمدی، احمد (۱۳۹۵)، آثار جهانی شدن جرم در قلمرو کیفری حقوق ایران، پژوهش حقوق کیفری
۳. اسماعیلی، محسن (۱۳۹۵)، تحلیل و بررسی حقوق بین الملل و عمومی، دانش حقوق عمومی، ش ۲۰
۴. اصغری، عبدالرضا (۱۳۹۸)، آموزه حقوق بین الملل، سمت
۵. اعظمی، قدرت الله (۱۳۹۶)، دیدگاه کلی در حقوق بین الملل و حقوق داخلی کشورها، انتشارات سمت
۶. آهنی، بتول (۱۳۹۱)، اعتبار و نفوذ قراردادهای الکترونیک، مطالعات حقوقی، ش ۱۱
۷. بختیاری، مصطفی (۱۳۹۰)، انعقاد قرارداد الکترونیک، مطالعات حقوقی، ش ۳۰
۸. بذار، وحید (۱۳۹۵)، نظارت قضایی محاکم بین المللی برای شورای امنیت سازمان ملل متحد، انتشارات حقوق بین الملل
۹. تاثیرات متقابل حقوق بین الملل و حقوق داخلی مجله خانه حقوق، ش ۵۸
۱۰. تقدیر، محمد کاظم (۱۳۹۱)، انعقاد قرارداد و تاثیر و تعدیل بر قرارداد الکترونیک، تازه های اقتصاد، ش ۶۵
۱۱. جلالی، محمود (۱۳۹۰)، کارکرد حقوق بین الملل در فرآیند جهانی شدن حقوق، انتشارات فصلنامه حقوقی، ش ۱۵
۱۲. حاتمی، مهدی (۱۳۹۵)، مصونیت قضایی دولت با تاکید بر رای دیوان بین المللی، سمت
۱۳. حسنی، علیرضا (۱۳۹۶)، اسناد الکترونیک، انتشارات حقوقی
۱۴. حسینی، محبوبه (۱۳۹۶)، اسناد الکترونیکی در ایران و فرانسه، مطالعات علوم اجتماعی، ش ۲
۱۵. خسروی، احمد (۱۳۹۹)، بررسی تطبیقی مصونیت داوری در حقوق داخلی و حقوق بین المللی، پژوهشنامه حقوق تطبیقی، ش ۳
۱۶. دیانی، عبدالرسول (۱۳۹۶)، حجیت اسناد، انتشارات سمت
۱۷. رحمتی فر، سمانه (۱۳۹۵)، ظرفیت سنجی فرآیند ایجاد قاعده حقوقی به عنوان مبنای قواعد متکثر حقوقی در دوران جهانی شدن، پژوهش حقوقی، ش ۱۰

۱۸. رضایی، سامان (۱۳۹۶)، امنیت امضای الکترونیک، کنفرانس بین المللی مدیریت و اقتصاد
۱۹. زرکلام، ستار (۱۳۸۲)، امضای الکترونیک، میزان
۲۰. زمانیان، خلیلی، معصومه، میلاد (۱۳۹۶)، اعتبار حقوقی داده پیام از طریق تجارت الکترونیکی، کنگره بین المللی علوم و مهندسی
۲۱. ساعدی، بهمن (۱۳۹۲)، اثرپذیری حقوق داخلی از قواعد و هنجار های حقوق بین المللی، انتشارات سرو
۲۲. الشریف، محمد مهدی (۱۳۹۳)، تاملی بر حق انصراف در قرارداد الکترونیک، مطالعات حقوق تطبیقی، ش ۲
۲۳. صادقی نشاط (۱۳۹۳)، امیر، اعتبار سنجی قرارداد الکترونیک، حقوق خصوصی، ش ۱۳
۲۴. صادقی، ناصر، محسن، مهدی (۱۳۹۹)، خطرات حقوقی امضای الکترونیک و الزامات قانونی پیشگیری از آنها مطالعه تطبیقی حقوق ایران و امریکا، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، ش ۹۶
۲۵. صفرنژاد، حسن (۱۳۹۲)، نظرات مشورتی حقوق مدنی، مطالعات حقوق، ش ۳۵
۲۶. عزیزی، ستار (۱۳۹۵)، مسئولیت بین المللی اشتقاقی، پژوهش حقوق عمومی، ش ۱۹
۲۷. عسگری، پوریا (۱۳۹۷)، تحولات جایگاه نهاد شناسایی در ایجاد دولت جدید
۲۸. فیروزمندی، فراز (۱۳۹۶)، جایگاه تعهدات بین المللی در معاهدات، پژوهش های حقوق عمومی، ش ۲۳
۲۹. قربانوند، محمد باقر (۱۳۸۹)، قرارداد های الکترونیک، انتشارات حقوق
۳۰. کاتوزیان، ناصر (۱۳۶۶)، مقدمه علم حقوق، انتشارات تهران
۳۱. کریمی، سحر (۱۳۹۵)، روند مسئولیت بین المللی و صلاحیت های آن، پژوهش ملل، ش ۱۲
۳۲. گواهی، زهرا (۱۳۹۵)، سلب مالکیت، فصلنامه علمی حقوقی، ش ۲۰
۳۳. مافی، ناصر، همایون، مهدی (۱۳۹۹)، واکاوی مکانیسم احراز اهلیت متعاملین در پیاده سازی قراردادهای هوشمند در حقوق ایران، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، ش ۹۶
۳۴. محمد صفدری (۱۳۸۹)، حقوق بین الملل عمومی، تهران، انتشارات ابوریحان
۳۵. منصوری، محمد (۱۳۹۷)، ارزش اسناد الکترونیک، مطالعات حقوق، ش ۳۲

۳۶. میرزا نژاد، اکبر (۱۳۹۹)، نقش قرارداد در تحقق داورى اجبارى در حقوق ایران، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانى، ش ۹۷
۳۷. نور شرق، جمشید (۱۳۹۳)، امضای الکترونیک، دانشنامه حقوق و سیاست
۳۸. نوروزی اصفهانی (۱۳۹۰)، نوشین، زیر ساخت کلید عمومى امضای الکترونیک، انتشارات تهران

ب) منابع لاتین

۳۹. UNCITRAL Model (2001) Law on Electronic Signatures with Guide to Enactment
۴۰. Bro w n lie, Ian (2003). Principles of Public International Law, 6th, Oxford
۴۱. Abram and Cha yes, Antonia Handler (1998). The New Sovereignty
۴۲. Robert and Others (2006). An Introduction to International Criminal Law
۴۳. Donald M(2010). Cameron, Arid and Berlis "Electronic contract
۴۴. Larry MzangerMc Bride Baker&coles(2000),"Electronic Contracts:Some
۴۵. United States(1999) Uniform Electronic Transactions Act
۴۶. Uyulmaz, Alper, (2007), Elektronik Sozlesmelerin web
۴۷. Siteleri Araciligiyla Kurulmasi ve Bu Sozlesmelerin Ifasi,
۴۸. Akipek, S, (2007), Ozel Hukuku ve Internet, Inter-TR
۴۹. CARBONNIER, Jean(2002). Introduction au droit, Thémis,PUF, 27è éd. n°177.
۵۰. DIRECTIVE 1999/93/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL
۵۱. DIRECTIVE (2000) 31/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL
۵۲. KAINIYA, Mohammad.(2011). La dématérialisation des actes et conventions (de
۵۳. Le de cret n (2001)-272 du 30 mars 2001 Le gouvernement français a approuvé
۵۴. Le de cret n° (2005)-973 du 10 août 2005 Le gouvernement français a approuvé
۵۵. notariat(2005), Defrénois, 30 octobre n°20
۵۶. UNCITRA(2007) Model Law on Electronic Commerce Guide to Enactment. (1996). Retrived

۵۷. UNCITRAL(2001) *Model Law on Electronic Signatures with Guide to Enactment..* Retrived
۵۸. 2008, From <http://www.uncitral.org/english/texts/elesig/m;-esign.html>
۵۹. 99 Konferansi, <http://inet-tr.org.tr/inet.comf5/tam.metin/>
۶۰. *And Procedure*, Cambridge University Press
۶۱. Association Dallas, Texas, February 14, 2000
۶۲. *Compliance with International Regulatory Agreements*, Harvard University
۶۳. *Dokuz Eylul Universitesi Hukuk Fakultesi Dergisi*, Cilt:9, Ozel
۶۴. *electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce)*
۶۵. Henri, léon et Jean MAZEAUD, *Leçons de droit civil*, Quatrième édition par Michel de
۶۶. <http://www.uncitral.org/english/texts/elesig/m;-esign.html>
۶۷. *l'expérience française à sa réception par le droit iranien?*, Thèse de doctorat. Université
۶۸. La n° 2000-230 du 13 mars 2000 par
۶۹. LMZ –Electronic-contracts. Pdf. p2
۷۰. *master 2 de droit notariat. Université Jean-Moulin Lyon III*
۷۱. of 13 December 1999 on a Community framework for electronic signatures
۷۲. Press, Massachusetts
۷۳. REYNIS, Bernadrd, *Notariale est reconnue sécurisée : une avancée majeure*, Répertoire du
۷۴. UK, in Sir Jeffrey Jo w ell, Dawn Oliver, *The Changing Constitution*, Oxford
۷۵. UNIFORM(2004) *ELECTRONIC TRANSACTIONS ACT* (1999). Approved by the American Bar
۷۶. *United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International*